

GORDAN RAVČEVIĆ

**PAVAO RITTER VITEZOVIĆ, OŽIVLJENA
HRVATSKA / CROATIA REDIVIVA**

Zagreb, Latina et Graeca, Hrvatski institut za povijest,
Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1997.

Gordan Ravčević
Hrvatski institut za povijest
HR 10000 Zagreb

UDK:949.75:929 VITEZOVIĆ RITTER, P.
Ur.: 1997-10-22

Izdavačka kuća *Latina et Graeca* već nam je i prije donosila u svojim dvojezičnim izdanjima prijevode građe, historiografije i književnosti ne samo antičke nego i hrvatske kulturne baštine. Tako je i ova, najnovija, 40. knjiga unutar istoimene biblioteke ugodna novost na hrvatskoj kulturnoj sceni, te je prava šteta što se već ranije nije pojavio suvremen i s adekvatnim znanstvenim aparatom popraćen prijevod ovog djela značajnog za razvoj hrvatske političke misli .

Danas se u Zagrebu čuvaju samo dva primjerka tog Vitezovićeva djela. Prvi od njih pohranjen je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, dok se drugi čuva u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Ta dva primjerka donekle se razlikuju, no glede osnovnog teksta ne razlikuju se (za detalje različitosti i signature vidi "Napomene priređivača teksta", 60-63). To izdanje Vitezovićeve *Oživljene Hrvatske* načinjeno je prema primjerku iz NSK-a jer on posjeduje otisnutu godinu izdavanja, dok primjerak iz HAZU-a nije datiran. Osim samog latinskog teksta i njegova prijevoda u ovom izdanue nalazi se i niz pomagala koja omogućuju čitaču lakšu uporabu i pregled teksta, ali i konteksta u kojem je tekst nastao. Drago Roksandić napisao je uvodnu napomenu pod naslovom "O jednom novom pristupu Vitezoviću" (5-7), u kojoj nam objašnjava zašto i kako je došlo do poticaja da se ovaj prijevod uopće danas pojavi. Za sam prijevod Vitezovićeve *Oživljene Hrvatske* zaslužna je Zrinka Blažević, koja je

ujedno i priredila latinski tekst za objavljivanje (65-129), a tekst prijevoda ujedno je popratila vrlo korisnim i iscrpnim komentarima (131-152). Zrinka Blažević također je i autor vrlo zanimljive uvodne studije u kojoj je, između ostalog, uspjela identificirati preko 50 autora različite provenijencije kojima se je Vitezović služio pri radu na svom djelu (20-24). Osim toga, na kraju te studije možemo naći i kratku bibliografiju o Vitezoviću (56-59). Samu uvodnu studiju mogli bismo podijeliti na dva osnovna dijela: 1. kratka Vitezovićeva biografija ("Život i djelo Pavla Rittersa Vitezovića", 9-12) i 2. analiza teksta *Oživljene Hrvatske* i kontekstualizacija njezina nastanka ("*Croatia rediviva* Pavla Rittersa Vitezovića u suvremenom europskom kontekstu", 13-55). Priređivač donosi i priloge uz osnovni Vitezovićev tekst, tj. stranice koje se nalaze samo u onom primjerku koji se danas čuva u Knjižnici HAZU-a: otisak grba Ilirika s dva distiha podno grba, te Vitezovićev poziv na suradnju i novčanu pripomoć čitalaca (153-161).

Pavao Ritter Vitezović, autor ovoag nevelikog (samo 32 strane latinskog teksta u originalnom otisku) i u našoj historiografiji često vrlo različito ocjenjivanog djela, rođen je 1652. u Senju u obitelji krajiškog časnika. Iako s očeve strane podrijetlom iz Alzasa, Vitezović je svim srcem prihvatio hrvatski jezik i kulturu te bio njihov promotor u svakom pogledu. Upravo *Croatia rediviva* pokazuje koliko je Vitezović prigrlio svoju hrvatsku domovinu. Školovanje je počeo u Senju te zatim na isusovačkom kolegiju u Zagrebu, koji napušta iz nepoznatih razloga nakon šestog razreda gimnazije. Nakon suradnje s poznatim slovenskim polihistorom barunom Ivanom Weikhardom Valvasorom vratio se je u rodni Senj i započeo političku karijeru kao senjski poslanik na hrvatsko-ugarskom saboru u Šopronju. Godine 1683. aktivno sudjeluje i u velikom bečkom ratu kao vojnik banske vojske, no odlukom Hrvatskog sabora uskoro postaje *agens aulicus* na bečkom dvoru. Od 1694. Vitezović je i upravitelj zemaljske tiskare u Zagrebu. Cijelo to vrijeme on nije zanemarivao svoju literarnu i historiografsku djelatnost, a izgleda da je upravo *Oživljenom Hrvatskom* spojio svoja dva glavna interesa - politiku i historiografiju.

Čim je spis izašao, godine 1700., izazvao je velik interes i na samom dvoru cara Leopolda. Istodobno treba imati na umu da, iako je historiografija na *Oživljenu Hrvatsku* često gledala kao na cjelovito i zaokruženo djelo, ono to nije, nego se radi o predlošku, tj. "preteči" (*prodromus*) za jedno mnogo veće djelo koje je tek trebalo nastati. Možda upravo zbog tog neshvaćanja funkcije teksta u našoj historiografiji možemo naići na posve kontradiktorne sudove o Vitezoviću. Dok su ga neki osuđivali kao "diletanta i kroničara" (S. Antoljak) bez "trajnije pjesničke ili znanstvene vrijednosti" (K. Georgijević), F. Šišić je

primjerice tvrdio da je Vitezović bio "upravo epohalan u svim svojim smjerovima" (13). No ukoliko imamo na umu namjenu koju je ova "preteča" imala, možemo jasnije pojmiti i njezin smisao. Naime, neki su držali da je funkcija ovog opsegom nevelikog djela bila znanstveno dokazati granice hrvatske države jer je Vitezović u to doba sudjelovao u radu komisije za razgraničavanje s Osmanskim Carstvom nakon Karlovačkog mira. Međutim, tako nešto ne dolazi u obzir jer je tu funkciju imalo Vitezovićevo pismo predsjedavajućem spomenute komisije grofu Marsiliju (Responsio ad postulata comiti Marsilio), u kojem je Vitezović detaljno razložio vanjske i unutrašnje granice svoje domovine.

S druge strane, *Croatia rediviva* ne donosi samo Vitezovićevo viđenje granica hrvatskog kraljevstva nego i njegovo viđenje etnogeneze i rane povijesti Hrvata, te njegove političke stavove koje uobličuje u ideji koju bismo uvjetno mogli nazvati "pankroatizam". Do takvog zaključka dovodi nas Vitezovićeva prostorna konstrukcija te "oživljene" Hrvatske koja bi nakon oslobođenja od turske vlasti trebala zaigrati značajnu ulogu u ustroju Habsburškog Carstva. Krećući od pretpostavke da je prostor Hrvatske identičan s prostorom negdašnjeg Ilirika, te k tome pridruživši i susjedne prostore nastanjene slavenskim, ali i neslavenskim stanovništvom (primjerice dio Ugarske), Vitezović na kraju svog spisa pretenciozno stvara jednu vrlo prostranu državnu zajednicu koju naziva "čitavom Hrvatskom" (*tota Croatia*). Vitezović takvu *tota Croatia* dijeli na SJEVERNU i JUŽNU, pri čemu se potonja dijeli dalje na BIJELU i CRVENU. Bijela se Hrvatska dalje dijeli na PRIMORSKU (DALMACIJA), SREDIŠNJU (BANSKA HRVATSKA), MEĐURIJEČNU (SLAVONIJA) i ALPSKU (NORIK ili STARA JAPIDIJA). Crvena pak dijeli se na SRBIJU, MAKEDONIJU, BUGARSKU i ODRISIJU. Sjevernu Hrvatsku ipak nije tako detaljno razdijelio, nego samo na VENEDSKU, SARMATSKU i UGARSKU. Sve svoje stavove on potkrepljuje starijom izvornom građom i historiografskim djelima, no gdje gdje on te izvore (vjerojatno) iz pragmatičnih i utilitarnih razloga, posve krivo interpretira (vidi 30-32). No s druge strane on ne zasniva sve svoje argumente isključivo na historijskom pravu, nego posve u duhu svoga vremena pronalazi uporišta za svoje stavove i u prirodnom pravu, izdvajajući jezik kao bitnu odrednicu integracije tog prostora, posebno u pitanju Dalmacije. Iz svega tog proizlazi da je Vitezović po svoj prilici svojoj knjižici dao ne samo historiografsku nego i praktično političku dimenziju, možda čak u i smislu ideološko-političko-nacionalnog programa.

Na kraju, važno je pripomenuti da je ovo uopće prvo hrvatsko izdanje ovog djela koje je uvelike inspiriralo političke ideje i djelovanja narodnih

pregalaca u 19. stoljeću. Naime, Vitezovićeve *Croatia rediviva* nakon prvog objavljivanja 1700. nije doživjela u kasnijim stoljećima ponovna izdanja niti na latinskom, a kamoli na hrvatskom jeziku (ili nam bar takva do danas nisu poznata). Tako je primjerice već Ljudevit Gaj, u svoje doba, držao ovo djelo pravim raritetom svoje biblioteke. Pri svemu tomu mora se uočiti sličnost ideološko-političko-prostornog okvira u Iliraca s onim koji razvija Vitezović u svojoj *Oživljenoj Hrvatskoj*, a time i odati dužno poštovanje Senjaninu Pavlu Ritteru Vitezoviću kao političkom misliocu ispred svoga vremena.